

CEHENNEME GİDEN YOLLAR SÜFLİYAT ve BEHİMÎ ARZULAR

عَنْ جَابِرٍ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا
الْمُوجِبَتَانِ؟ قَالَ: ”مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ
مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ.“

Câbir (b. Abdullah) anlatıyor:

“Bir adam Hz. Peygamber’e (sav) gelerek, ‘Ey Allah’ın Resûlü! (Cennet ve cehennemi) gerektiren iki sebep nedir?’ diye sordu. Allah Resûlü, ‘Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölen kimse cennete girer; Allah’a bir şeyi ortak koşarak ölen de cehenneme girer.’ buyurdu.”

(M269 Müslim, İmân, 151)

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :
”لَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ وَلَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَحَدٌ
فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرِيَاءٍ.“

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَكْثَرِ مَا يَدْخُلُ النَّاسَ الْجَنَّةَ قَالَ:
”تَقْوَى اللَّهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ.“ وَسُئِلَ عَنْ أَكْثَرِ مَا يَدْخُلُ النَّاسَ النَّارَ قَالَ:
”الْفَمُّ وَالْفَرْجُ.“

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ:
”إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ، وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ
حَتَّى يَكُونَ صِدِّيقًا، وَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ، وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى
النَّارِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ، حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا.“

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ:
”حُجِبَتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ، وَحُجِبَتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ.“

Abdullah (b. Mes'ûd) tarafından rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: *“Kalbinde hardal tanesi kadar iman olan hiç kimse cehenneme girmez. Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan hiç kimse de cennete giremez.”*

(M266 Müslim, İmân, 148; T1998 Tirmizî, Birr, 61)

Ebû Hüreyre anlatıyor: “Resûlullah’a (sav), ‘İnsanların cennete girmelerine en fazla sebep olan şeyler nelerdir?’ diye soruldu. Resûlullah, ‘Allah’tan sakınmak (takva) ve güzel ahlâktır.’ buyurdu. ‘İnsanların cehenneme girmelerine en çok sebep olan şeyler nelerdir?’ diye soruldu. Resûlullah, ‘Ağız/dil ve cinsel organdır.’ diye cevap verdi.

(T2004 Tirmizî, Birr, 62; İM4246 İbn Mâce, Zühd, 29)

Abdullah (b. Mes'ûd) (ra) tarafından nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: *“Şüphesiz, doğruluk (insanı) iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi devamlı doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazsa Allah katında ‘doğru/sıddik’ olarak tescillenir. Yalandan sakının! Çünkü yalan (insanı) kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi devamlı yalan söyler, yalan peşinde koşarsa Allah katında ‘yalancı/kezzâb’ olarak tescillenir.”*

(B6094 Buhârî, Edeb, 69)

Ebû Hüreyre’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: *“Cehennem, nefsin arzu ettiği şeylerle, cennet ise nefsin hoşlanmadığı şeylerle kuşatılmıştır.”*

(B6487 Buhârî, Rikâk, 28; M7130 Müslim, Cennet, 1)

Resûl-i Ekrem'e sahâbî olma şerefine erenlerden biriydi. Her mümin gibi o da dünyada neler yapabileceğini, âhiretteki durumunun ne olacağını merak etmekteydi. Çoktandır zihninde oluşan soruları sormak üzere gelmişti. Bulduğu ilk fırsatta sırasıyla namaz, cihad, hicret ve faziletli Müslüman'ın özellikleri hakkında Allah Resûlü'ne sorular sordu. Her birine tek tek aldığı cevaplardan sonra¹ belki de asıl sorusuna gelmişti sıra. “Ey Allah'ın Resûlü! (Cennet ve cehennemi) gerektiren iki sebep nedir?” diye sordu. Allah Resûlü bu soruya kısa ve net bir cevap verdi: “Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölen kimse cennete girer; Allah'a bir şeyi ortak koşarak ölen de cehenneme girer.”²

O kadar önemli bir soruydu ki bu, muhtemelen sorulan sorunun içeriği, soruyu soran bu şahsın kim olduğunu gölgelemişti. Öyle ki hadis kaynakları ve şerhleri, soranın kim olduğuna değil soruya ve verilen cevaba yoğunlaştıkları için bu iman erinin kim olduğu tespit edilememişti.

Evet, cehenneme götüren belki de yüzlerce sebep vardı ve bu sebeplerin en başında şirk yer alıyordu. Nitekim Kur'an'daki pek çok âyet, Allah'a şirk koşanların gidecekleri yerin cehennem olduğunu bildirmişti.³

Küfür ve inkâr, kişiyi cehenneme götüren en önemli sebeptir. İnsan, Allah'a iman etmedikçe, inkâra yöneldiği sürece cehennem ehlinde sâyılmaya lâyık olur ve “Artık inanmayan bir kavim, Allah'ın rahmetinden uzak olsun!” hitabını hak eder.⁴ Kur'ân-ı Kerîm pek çok âyetinde inkâr edip hükümlerini yalanlayanların, Allah'a karşı yalan uydurup kendilerine gelen gerçeği yalan sayanların cehennemlik olduklarını bildirir.⁵ Kur'an'ın “inatçı kâfir” olarak nitelediği⁶ böyle kimselere malları ve evlâtları da hiçbir fayda sağlamayacaktır.⁷ Allah'ı inkâr edenlerin son durağı cehennemdir.⁸ Doğru yola ulaşmamış, hakkı görememiş olanlar kör, dilsiz ve sağır bir şekilde haşredildikten sonra cehenneme sürükleneceklerdir.⁹

Kur'an, son ilâhî davetin tebliğcisi ve son peygamber olan Hz. Muhammed'e uymayı da cehennemden kurtulmak için şart koşturmuş.¹⁰ Bu bağlamda, “Allah'a ve Resûlü'ne karşı gelen kimseye, içinde ebedî kalacağı cehennem ateşinin olduğunu bilmediler mi? İşte bu, büyük bir rezilliktir.”¹¹ bu yurmuştur. Bir başka âyette ise bu husus, “Kim, kendisine hidayet (doğru yol) besbelli olduktan sonra Peygamber'e karşı çıkar, müminlerin yolundan başkasına

¹ HM15280 İbn Hanbel, III, 392.
² M269 Müslim, İmân, 151; B1238 Buhârî, Cenâiz, 1.
³ Âl-i İmrân, 3/151; Ankebût, 29/25; İsrâ, 17/39; Enbiyâ, 21/98.
⁴ Mü'minûn, 23/44.
⁵ Bakara, 2/39, 257; Mâide, 5/10, 86; Fâtır, 35/36; Zümer, 39/32; Ankebût, 29/68.
⁶ Kâf, 50/24.
⁷ Âl-i İmrân, 3/116.
⁸ Bakara, 2/217; Enfâl, 8/36, 50; Kehf, 18/100-101.
⁹ İsrâ, 17/97.
¹⁰ Âl-i İmrân, 3/31.
¹¹ Tevbe, 9/63; Cin, 72/23.

uyarsa, onu yöneldiği yolda bırakırız ve cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir varış yeridir.”¹² şeklinde ifade edilmiştir. Hz. Peygamber de “Muhammed’in varlığını elinde tutana yemin olsun ki bu ümmetten biri veya Yahudi ve Hıristiyan olan bir kişi beni dinlemez ve kendisiyle gönderdiğim dini kabul etmeden ölürse kesinlikle cehennemlik olur.”¹³ buyurmuştur. Kur’an, bu durumu, “Ehl-i kitap ve müşriklerden olan inkârcılar, içinde ebedî olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte halkın en şerlileri onlardır.”¹⁴ şeklinde ifade buyurmuştur. Önceki ümmetler de peygamberlerine samimiyetle uymuşlarsa cehennemden kurtulmuşlardır. Gönderilen uyarıcılara uymayanlar ise cehennemdedirler.¹⁵ Ayrıca irtidat etmek yani Müslüman olduktan sonra dinden dönüp kâfir olmak da kişiyi cehenneme götüren bir sebeptir.¹⁶

Kişiyi cehenneme götüren bir başka sebep ise münafıklıktır. Münafık, iman etmiş görünse de aslında içinden dini yalanlayan ikiyüzlü kimsedir. Allah, münafıkları ve kâfirleri cehennemde bir araya getirecek¹⁷ ve münafıkları cehennemden en alt katında cezalandıracaktır.¹⁸ Onlar ebediyen orada kalacaklardır.¹⁹ Münafıklarla müminler arasında gerçekleşecek olan bir konuşma Kur’an’da şöyle nakledilir: “Münafık erkeklerle münafık kadınların, iman edenlere, ‘Bize bakın ki sizin ışığınızdan biz de aydınlanalım.’ diyecekleri gün kendilerine, ‘Arkanıza (dünyaya) dönün de bir ışık (nur) arayın.’ denilecektir...”²⁰ Burada nurun, geride kalan dünya hayatında aranması gerektiğine işaret edilmesinin nedeni, müminlerdeki nurun dünyada işledikleri salih amellerden kaynaklanıyor olmasıdır. “...Derken aralarına kapısı olan bir sur çekilir. Bunun iç tarafında rahmet, onlar (münafıklar) tarafındaki dış cihetinde ise azap vardır. (Münafıklar) müminlere şöyle seslenirler: ‘Biz de (dünyada) sizinle beraber değil miydik?’ (Müminler) derler ki: ‘Evet, fakat siz kendinizi yaktınız. Başımıza musibetler gelmesini gözlediniz, şüphe ettiniz. Allah’ın emri gelinceye kadar kuruntular sizi aldattı. O çok aldattıcı (şeytan) Allah hakkında da sizi aldattı.’”²¹ İkiyüzlü insanlar olan münafıklar, gösterişe düşkün, riyakâr kimselerdir. Hz. Peygamber, dünyada ikiyüzlü olan kimsenin âhirette de ateşten iki dili olacağını haber vermiştir.²²

Günaha aldırılmamak, açıkça günah işlemekten çekinmemek, günah işledikten sonra pişmanlık duymaksızın günahında ısrar etmek, kısacası günah karşısında tavizkâr ve umursamaz olmak kişiyi cehenneme sürükler. Nitekim hem Kur’an²³ hem de Hz. Peygamber, tevhid inancına sahip fakat günahkâr olan kimselerin cehennemde azap göreceklarını bildirmişlerdir.²⁴ Allah’a şirk koşmak, içki içmek, kumar oynamak,²⁵ ha-

¹² Nisâ, 4/115.

¹³ HM8188 İbn Hanbel, II, 318; M386 Müslim, İmân, 240.

¹⁴ Beyyine, 98/6.

¹⁵ Fâtır, 35/37.

¹⁶ Bakara, 2/217; Nisâ, 4/137.

¹⁷ Nisâ, 4/140.

¹⁸ Nisâ, 4/145.

¹⁹ Tevbe, 9/68, 73.

²⁰ Hadid, 57/13.

²¹ Hadid, 57/13-14.

²² D4873 Ebû Dâvud, Edeb, 34.

²³ İnfıtâr, 82/14.

²⁴ T2597 Tirmizî, Sıfatü cehennem, 10.

²⁵ Bakara, 2/219; Mâide, 5/90.

ram aylarda savaşmak,²⁶ bakmakla yükümlü olduğu yetimin malını kendi malına katarak onun rızası olmaksızın yemek,²⁷ fakirlik korkusuyla kendi çocuğunu öldürmek,²⁸ insanlar arasında fitne çıkarmak,²⁹ faiz yemek,³⁰ anne babaya isyan etmek,³¹ akrabaya miras hakkını vermemek,³² malı gereksiz yere israf etmek,³³ zina etmek,³⁴ haksız yere adam öldürmek,³⁵ ölçü ve tartıda sahtekârlık yapmak,³⁶ kibirlenmek,³⁷ iffetli bir kadına zina iftirasında bulunmak,³⁸ kötülük yapmak³⁹ ve Allah'ın huzuruna kötülükle gelmek,⁴⁰ savaş esnasında savaştan kaçmak,⁴¹ azgınlık yapmak⁴² ve insanlara işkence edip tevbe etmemek⁴³ Kur'an'da belirtildiği üzere insanı cehenneme götüren günahlardandır.

Hz. Peygamber, İslâm ümmetine kılıç çekmeyi,⁴⁴ Müslüman kardeşine karşı küs iken ölmeyi⁴⁵ ve komşulara eziyet etmeyi de⁴⁶ cehenneme götüren kötü davranışlar arasında zikretmiştir. Aynı şekilde anne babaya saygısız ve kötü davranmak, onların hakları konusunda duyarsız olmak kişiyi âhîret hayatında mutsuzluğa sürükleyen önemli sebeplerdendir.⁴⁷ Basit bir küslük gibi görünse de aslında akrabalık ilişkilerini kesmek de kişiyi cehenneme götürür.⁴⁸ Nitekim Kur'an'da Allah'a verdikleri sözü, pekiştirilmesinden sonra bozanların, Allah'ın korunmasını emrettiği akrabalık bağlarını koparanların ve yeryüzünde fesat çıkaranların cehennemlik olduğu haber verilir.⁴⁹

Haksız yere bir cana kıymak ve hukukî bir gerekçesi olmaksızın Allah'ın dokunulmaz kıldığı insan hayatına kastetmek cehennemi gerektiren suçlardan bir diğeridir. Kur'an'da, "Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebedî kalacağı cehennemdir."⁵⁰ buyrulmuştur. Peygamber Efendimiz de bu konuda, "İki Müslüman birbirine kılıç çekerse öldüren de ölen de cehennemdedir."⁵¹ buyurmuştur.

İnsanın kendisine Allah tarafından emanet edilen bedenine ihanet etmesi ve kendi canına kıyması da cehennemle sonuçlanacak bir yolculuğun ilk adımındır. Bu konuda Hz. Peygamber, "Her kim kendini bir demir parçası ile öldürürse demiri elinde, onu karnına saplar bir hâlde cehennem ateşinde ebedî ve daimî olarak kalacaktır. Her kim zehir içerek kendini öldürürse o kimse de zehrini cehennem ateşinde ebedî ve daimî kalarak içecektir. Her kim kendini yüksekte atarak öldürürse o da ebedî ve daimî olarak cehennem ateşine düşecektir."⁵² buyurmuştur.

Riyakârlık ve gösteriş merakı, kişiyi cehenneme sürükleyen bir diğer sebeptir. Bu iki özellik Yüce Yaratıcı'nın hoşnutluğunu kazanmaya değil

²⁶ Bakara, 2/217.

²⁷ Nisâ, 4/2; İsrâ, 17/34.

²⁸ İsrâ, 17/31.

²⁹ Bakara, 2/10-12

³⁰ Bakara, 2/275.

³¹ İsrâ, 17/23.

³² İsrâ, 17/26.

³³ İsrâ, 17/27.

³⁴ İsrâ, 17/32.

³⁵ İsrâ, 17/33.

³⁶ İsrâ, 17/35.

³⁷ İsrâ, 17/37.

³⁸ Nur, 24/23-24.

³⁹ Yûnus, 10/27.

⁴⁰ Neml, 27/90.

⁴¹ Enfâl, 8/16.

⁴² Suarâ, 26/94-95.

⁴³ Bürûc, 85/10.

⁴⁴ T3123 Tirmizî, Tefstru'l-Kur'an, 15.

⁴⁵ D4914 Ebû Dâvûd, Edeb, 47.

⁴⁶ EM119 Buhârî, el-Edebü'l-müfred, 54; EM121 Buhârî, el-Edebü'l-müfred, 55.

⁴⁷ M6511 Müslim, Birr, 10.

⁴⁸ D1696 Ebû Dâvûd, Zekât, 45.

⁴⁹ Ra'd, 13/25.

⁵⁰ Nisâ, 4/93.

⁵¹ M7252 Müslim, Fiten, 14; B6875 Buhârî, Diyât, 2.

⁵² M300 Müslim, İmân, 175; T2043 Tirmizî, Tıb, 7.

de insanların gözünde değer kazanmaya odaklanmış bir bakış açısından kaynaklanmaktadır. Halbuki Allah Teâlâ, ibadetleri ve salih amelleri sadece O'nun rızası için yapıldığında kabul eder. Riyakârlık aynı zamanda gizli şirktir. Hz. Peygamber'in bazı hadislerinde cihad edip şehit düşmek, Kur'an okuyup okutmak ve Allah yolunda harcamada bulunmak gibi görünürde en faziletli işlerde bile Allah rızası değil de gösteriş amaçlandığında bunları yapan riyakârların nasıl yüzüstü cehenneme atıldığı çok acıklı bir biçimde anlatılır.⁵³

Gösteriş merakının yakın dostu olan kibir de cehenneme götüren sebeplerden birisidir. Kur'an'da Allah'a boyun eğip sadece O'na kulluk etmeyi kendilerine yediremeyen kibir sahiplerinin aşağılanmış bir hâlde cehenneme gireceği bildirilir.⁵⁴ En kısa ifadesiyle, kibirlenenlerin yeri cehennemdir.⁵⁵ Çünkü kibirlenenler, Allah karşısındaki konumlarını unutarak tevazu göstermeleri gerektiği hâlde büyülenmekte ve bu davranışlarıyla kibirli şeytana benzemektedirler.⁵⁶ Bu yüzden Hz. Peygamber (sav), *"Kalbinde hardal tanesi kadar iman olan hiç kimse cehenneme girmez. Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan hiç kimse de cennete girmez."*⁵⁷ buyurmuştur. Yine bir hadîs-i şerifte cehennemliklerin, kalpleri merhametten yoksun, kaba saba ve kendilerini diğer insanlardan büyük gören kibirli insanlar oldukları ifade edilmiştir.⁵⁸

Cehenneme giden yollardan bir diğeri de halkı irşad edenlerin kendi söyledikleriyle amel etmemeleridir. Resûl-i Ekrem, bunun ne kadar ciddi sonuçları olabileceğini şöyle anlatmıştır: *"Kıyamet günü bir kişi getirilir ve cehenneme atılır, (sıcaktan) karnındaki bağırsaklar dışarı çıkar (patlar) ve ateşte tıpkı bir merkebin değirmen taşının etrafında döndüğü gibi döner. Cehennemdekiler o kişinin etrafında toplanır ve 'Ey filân, sana ne oldu? Bize iyiliği emredip kötülüğü yasaklayan sen değil miydin?' derler. O da, 'Evet, ben size iyiliği emrederdim ama onu kendim yapmazdım. Kötülüğü yasaklardım, fakat onu kendim yapardım.' der."*⁵⁹

Yöneticilik ve hâkimlik gibi üst düzey sorumluluk gerektiren görevleri üstlenenler de hak ve adaletten sapmaları hâlinde, Hz. Peygamber'in ifade ettiği üzere, cehennemlik olma tehlikesiyle karşı karşıyadırlar.⁶⁰ Resûlullah, *"Müslümanlardan bir topluluğun başına yönetici olup da onlar arasında adaletli davranmayarak ihanet üzere ölen hiç kimse yoktur ki Allah ona cenneti haram kılmasın."*⁶¹ buyururken, Kur'an-ı Kerim, zalimlere meyletmeyi dahi cehenneme götüren bir davranış olarak addetmiştir.⁶² Yine bu

⁵³ M4923 Müslim, İmâre, 152; N3139 Nesâî, Cihâd, 22.

⁵⁴ Mü'min, 40/60.

⁵⁵ Nahl, 16/29; Zümer, 39/60; Mü'min, 40/76.

⁵⁶ Sa'd, 38/76.

⁵⁷ M266 Müslim, İmân, 148; T1998 Tirmizî, Birr, 61.

⁵⁸ M7189 Müslim, Cennet, 47; B6657 Buhârî, Eymân ve nüzûr, 9.

⁵⁹ M7483 Müslim, Zühd, 51; HM22143 İbn Hanbel, V, 207.

⁶⁰ D2934 Ebû Dâvûd, İmâre, 5.

⁶¹ B7151 Buhârî, Ahkâm, 8.
⁶² Hud, 11/113.

bağlamda Hz. Peygamber, insanlar hakkında hüküm verme konumunda olanların üç kısma ayrıldığını; biri hariç ikisinin cehennemde olduğunu, hakikati bilip ona göre hüküm verenin cennette, hakikati öğrendiği hâlde hükmünde zulmeden ile hakikati bilmeden insanlar hakkında hüküm verenin ise cehennemde olduğunu haber vermiştir.⁶³

İnsanlara zorbalık etmek, şiddet uygulamak, merhametten ve şefkatten uzak ezici bir ilişki tarzı geliştirmek cehennemi kaçınılmaz kılmaktadır.⁶⁴ Diğer yandan haram bir ilişkiye sebep olacak şekilde duygu istismarı yapmak kastıyla tahrik edici tarzda giyinmek ve davranışlarda bulunmak da cennetten mahrumiyete sebep olacaktır.⁶⁵ Zira Hz. Peygamber'in ifadesiyle, *"Hayâ imandandır, imanın yeri ise cennettir. Kötü söz insanlara sıkıntı verir, sıkıntının yeri de cehennemdir."*⁶⁶

İnsanları cehenneme sürükleyen sebeplerden birisi de dilleriyle söyledikleridir. Peygamberimizin yakın dostlarından Muâz b. Cebel şöyle anlatır: *"Bir gün, 'Ey Allah'ın Resûlü, beni cennete koyacak ve cehennemden uzaklaştıracak bir ameli bana söyle.' dedim. Buyurdu ki, 'Büyük bir şey sordun ama o, Allah Teâlâ'nın kolaylaştırdığı kimse için kolaydır. Allah'a ibadet eder, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, Ramazan orucunu tutar ve Kâbe'yi haccedersin.'* Sonra da dedi ki, *'Sana hayır kapılarını göstereyim mi? Oruç, bir kalkandır. Suyun ateşi söndürdüğü gibi sadaka da günahları söndürür. Geceleyin bir kimsenin namaz kılması da böyledir.'* Daha sonra, *'Onların vücutları (gece namaz kılmak için) yataklarından uzaklaşır, korku ve ümitle Rablerine dua ederler, kendilerine verdiğimiz rızıklardan hayra harcarlar. Onların yaptıkları amellere mükâfat olarak kendileri için göz aydınlığı olacak nimetlerden neler gizlenmiş olduğunu şimdi kimse bilmez.'*⁶⁷ mealindeki âyetleri okudu. Ondan sonra, *'Dinin başını, direğini ve zirvesini sana haber vereyim mi?'* buyurdu. *'Evet, ey Allah'ın Resûlü.'* dedim. *'Dinin başı teslimiyet, direği namazdır, zirvesi de cihaddır.'* buyurdu. Ondan sonra da *'Bu dediklerimin hepsini kemale erdiren ve tamamlayan şeyin ne olduğunu sana söyleyeyim mi?'* diye sordu. *'Evet, ey Allah'ın Resûlü.'* dedim. Mübarek dilini eliyle tutup, *'İşte şunu tut.'* buyurdu. *'Ey Allah'ın Resûlü, biz söylediğimiz sözler sebebiyle de mi sorgulanacağız?'* dedim. Resûl-i Ekrem, *'Annen hasretine yansın ey Muâz! İnsanları yüzükoyun burunları üzerinde sürünerek cehenneme götüren, dilleriyle kazandıkları değil midir?'* buyurdu.⁶⁸

Dil ile cehennem arasındaki bağlantı konusunda Hz. Peygamber (sav), *"Şüphesiz kul düşüncesizce bir söz söyler. Bu yüzden cehennemde, doğu ile batı*

⁶³ D3573 Ebü Dâvûd, Kadâ' (Akdiye), 2; İM2315 İbn Mâce, Ahkâm, 3.

⁶⁴ DM2844 Dârimî, Rikâk, 95.

⁶⁵ M7194 Müslim, Cennet, 52; M5582 Müslim, Libâs ve zînet, 125.

⁶⁶ T2009 Tirmizî, Birr, 65.

⁶⁷ Secde, 32/16, 17.

⁶⁸ T2616 Tirmizî, İmân, 8.

arasındaki mesafeden daha uzak bir yere düşer.”⁶⁹ buyurmuş, ayrıca kötü sözün sıkıntı verip insanları incittiğini, kötü konuşan kimselerin de yerinin cehennem olduğunu bildirmiştir.⁷⁰ Benzer şekilde Peygamber Efendimiz, dedikodu yapanların cennete giremeyeceğini de belirtmiştir.⁷¹

Hız. Peygamber’in dil ile işlenen günahlarla ilgili uyarıları bunlarla sınırlı kalmamıştır. Bir keresinde ona, “İnsanların cennete girmelerine en fazla sebep olan şeyler nelerdir?” diye sorulmuş, “Allah’tan sakınmak (takva) ve güzel ahlâktır.” buyurmuştur. “İnsanların cehenneme girmelerine en çok sebep olan şeyler nelerdir?” diye sorulduğunda ise Hız. Peygamber “Ağız/dil ve cinsel organdır.” cevabını vermiştir.⁷² Allah tarafından insanlara emanet edilen bu iki organ, Allah’ın emrine uygun kullanılmadıkları zaman insanı felâkete götürür.

Özü sözü bir, dürüst ve güvenilir bir insan olmamak da cehenneme aday olmak anlamına gelmektedir. Bu konuda Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz, doğruluk (insanı) iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi devamlı doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazsa Allah katında ‘doğru/siddik’ olarak tescillenir. Yalandan sakının! Çünkü yalan (insanı) kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi devamlı yalan söyler, yalan peşinde koşarsa Allah katında ‘yalancı/kezzâb’ olarak tescillenir.”⁷³ Şayet yalan söyleme işi, Hız. Peygamber adına hadis uydurma şeklinde olursa bunun cezası çok daha ağır olacaktır. Nitekim hadis kaynaklarımızda yer alan, “Her kim benim adıma kasten yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın.”⁷⁴ buyruğu bunu göstermektedir.

Allah’ın verdiği nimetleri gereğince değerlendirmemek, insanı cehenneme sürükleyen sebeplerden bir başkasıdır. Resûl-i Ekrem bu konuda şöyle buyurmuştur: “Kıyamet günü âdemoğlu bir kuzu gibi getirilerek Allah’ın huzurunda durdurulur ve Allah ona şöyle der: ‘Sana dünyada mal, mülk ve hizmetçi verdim. Sana nimet ihsan ettim. Sen ne yaptın?’ O kişi şöyle cevap verir: ‘Biriktirdim, artırdım ve hayattayken olandan daha fazlasını arkamda bıraktım. Beni dünyaya geri gönder, onların hepsini sana getireyim.’ Allah şöyle buyurur: ‘Âhîret için hazırlayıp önden gönderdiklerini bana göster.’ O kişi ikinci kez şöyle der: ‘Biriktirdim, artırdım ve hayattayken olandan daha fazlasını arkamda bıraktım. Beni dünyaya geri gönder, onların hepsini sana getireyim.’ Böylece bu kulun âhîreti için hiçbir hayır hazırlamadığı anlaşılır ve cehenneme götürülür.”⁷⁵ Nitekim Kur’an’da da servet biriktirip gereğini yapmayanlara bu servetlerle cehennemde azap edileceği bildirilmiştir.⁷⁶

⁶⁹ M7482 Müslim, Zühd, 50.

⁷⁰ T2009 Tirmizî, Birr, 65.

⁷¹ EM322 Buhârî, el-Edebü’l-müfred, 119.

⁷² T2004 Tirmizî, Birr, 62; İM4246 İbn Mâce, Zühd, 29.

⁷³ B6094 Buhârî, Edeb, 69.

⁷⁴ M4 Müslim, Mukaddime, 3; B110 Buhârî, İlim, 38; İM30 İbn Mâce, Sünnet, 4.

⁷⁵ T2427 Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 6.

⁷⁶ Tevbe, 9/35.

Hz. Peygamber zekât görevini yerine getirmeyenlerin cehennemde göreceği azabı ise şöyle tasvir etmiştir: *“Altın ve gümüşü olup da bunların hakkını vermeyen hiç kimse yoktur ki kıyamet gününde bu altın ve gümüş, ateşten levhalar hâline dönüştürülüp, cehennem ateşinde kızdırılmak suretiyle yanakları, alını ve sırtı dağlanmasın... Bu levhalar soğudukça süresi elli bin seneye tekabül eden bir gün boyunca bu azap tekrarlanır. Nihayet kullar arasında hüküm verilir ve kişiye yolunun cennete mi yoksa cehenneme mi çıktığı gösterilir.”*⁷⁷

Kişiye cehenneme mecbur eden bir sebep de kul ve kamu hakkına riayet etmemektir. Bir keresinde Hz. Peygamber (sav), *“Biliyor musunuz müflis kimdir?”* diye sorar. Yanında bulunanlar, *“Bizce müflis, parası ve malı olmayan kimsedir.”* diye cevap verirler. Bunun üzerine Peygamber (sav) şu şekilde açıklamada bulunur: *“Asıl müflis, kıyamet gününde kıldığı namaz, tuttuğu oruç ve verdiği zekâtla gelir. Ancak dünyada iken şuna sövmüş, buna iftira atmış, ötekinin malını yemiş, berikinin kanını dökmüş, bir başkasını da dövmüştür. (İhlâl ettiği bu hakların karşılığı olarak) iyiliklerinden alınıp hak sahiplerine verilir. Şayet hesabı görülmeden iyilikleri biterse, mağdur ettiği insanların günahlarından alınarak onun üzerine yüklenir, sonra da cehenneme atılır.”*⁷⁸ Bu bağlamda Kur’an’da da âhirette ameller tartıldığında tartıları hafif gelen kimselerin cehenneme atılacağı⁷⁹ bildirilmektedir.

Aynı şekilde başkasının hakkını gasp ederek haksız kazanç sağlamak da cehennemlik bir davranıştır. Hz. Peygamber, *“Bir kimse yemin ederek bir Müslüman’ın hakkını elinden alırsa Allah o kimseye cehennemi kaçınılmaz, cenneti ise haram kılar.”* buyurmuş, bunun üzerine bir adam, *“Eğer o hak, küçük/basit bir şey ise!”* deyince Peygamber (sav), *“İsterse erak ağacından (misvak için) bir dal parçası olsun.”*⁸⁰ buyurmuştur. Başka bir hadiste de Allah Resûlü, *“Kim hakkı olmayan bir şeyi iddia ederse bizden değildir ve o kişi cehennemdeki yerine hazırlansın.”*⁸¹ buyurmuştur. Yine Allah Resûlü, zorla başkasının malını almak için mücadele ederken ölen kimsenin cehennemlik olduğunu bildirmiş,⁸² *“Birtakım adamlar Allah’ın malında haksız olarak tasarruf ederler. İşte onlar için kıyamet gününde ateş vardır.”*⁸³ buyurmuştur. Yine bu çerçevede yetim malı yemek de cehenneme götüren bir sebeptir.⁸⁴

Gasp gibi hırsızlık da cehennemle sonuçlanan bir davranıştır. Hz. Peygamber, ganimetten bir giysi çalan Kerkere adlı kişinin⁸⁵ ve Hayber Gazvesi’nde ölen bir adamın ganimetten çaldıkları eşyalar sebebiyle cehennemlik olduklarını haber vermiştir.⁸⁶

⁷⁷ M2290 Müslim, Zekât, 24; D1658 Ebû Dâvûd, Zekât, 32.

⁷⁸ M6579 Müslim, Birr, 59; T2418 Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 2.

⁷⁹ Mü’minûn, 23/103.

⁸⁰ M353 Müslim, İmân, 218.

⁸¹ İM2319 İbn Mâce, Ahkâm, 6.

⁸² M360 Müslim, İmân, 225.

⁸³ B3118 Buhârî, Farzu’l-humus, 7.

⁸⁴ Nisâ, 4/10.

⁸⁵ B3074 Buhârî, Cihâd, 190.

⁸⁶ M309 Müslim, İmân, 182.

Diğer taraftan ilmi kötü amaçlar için öğrenmek, kişiyi cehenneme sürükler. Hz. Peygamber, “*Kim âlimlere karşı övünmek, cahillerle münakaşa etmek ve halkın teveccühünü kendisine yöneltmek için ilim öğrenirse Allah o kimseyi cehenneme sokar.*”⁸⁷ buyurmuştur. Benzer şekilde Kur’an âyetleri hakkında bilgisizce konuşan ve hüküm veren kimse için de Hz. Peygamber, “*Cehennemdeki yerine hazır olsun.*” buyurmuştur.⁸⁸ Âyetleri etkisiz hâle getirmek için çabalayanların cehennemlik olduğunu Kur’an da haber vermiştir.⁸⁹

Durumu iyi olduğu hâlde dilencilik yapmak da hadislerde kişiyi cehenneme götüren sebepler arasında sıralanmıştır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Zengin, güçlü, kuvvetli kimseye dilenmek helâl değildir. Ancak aşırı derecede fakir veya aşırı borçlu olana caizdir. Kim malını artırmak için insanlardan dilenirse kıyamet günü dilenmesinin bir işareti olarak yüzünde tırnak izi yara ve bere olacak ve cehennemden alıp yiyeceği kızgın bir taş olacaktır. Dileyen bu işaretlerini ve yiyeceğini azaltsın, dileyen de çoğaltsın.*”⁹⁰

Kişiyi cehennemlik kılan bir diğer sebep de diğer canlıların yaşama hakkına tecavüzdür. Nitekim Allah Resûlü, “*Bir kadın, hapsederek ölümüne sebep olduğu bir kedi yüzünden azaba uğradı ve bu yüzden cehenneme girdi. Hapsettiğinde kediyi bir şeyler yedirip içirmediği gibi, yeryüzündeki haşereleri yemesi için de onu salmamıştı.*”⁹¹ buyurmuştur.

Kur’an’da cennetlikler ile cehennemlikler arasında yaşanacak olan ilginç bir söyleşi anlatılır. Cennetlikler cehennemliklere “*Sekar*” adlı cehenneme neden atıldıklarını sorarlar.⁹² Onlar, “*Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksula yedirmezdik. Bâtıla dalanlarla birlikte biz de daldık. Ceza gününü de yalanlardık. Ve sonunda (bu hâldeyken) bize ölüm gelip çattı.*”⁹³ şeklinde cevap verirler.

Hz. Peygamber ise uzunca bir konuşmasının sonunda cehennemlikleri şöyle taksim eder: “*Cehennemlikler beş kısımdır: (Birincisi) Aklını kullanmayan ve zaafları olan kimsedir ki aranızda size tâbi olarak bulunur, aile ve mal konusunda sorumluluk üstlenmez. (İkincisi) Gizlice hırs besleyen hain kimsedir ki kapısını her çalana ihanet eder. (Üçüncüsü) Ailen ve malın konusunda gece gündüz sana tuzak kuran kimsedir. (Dördüncüsü) Cimri veya yalancı kişidir. (Beşincisi ise) Açıkça ahlâksızlık yapan kimsedir.*”⁹⁴

Sonuç olarak cehennem azabı ile cezalandırılacak kişiler, Allah’ın haklarına ve kulların haklarına tecavüz edenler şeklinde ikili bir tasnife tâbi tutulabilir. Allah’ın hakkına saygı göstermeyerek haddi aşmak, kısaca iman yolunu terk edip inkâra sapmak şeklinde özetlenebilir. Kul hakkına

⁸⁷ İM260 İbn Mâce, Sünnet, 23; DM382 Dârimî, Mukaddime, 34.

⁸⁸ T2950 Tirmizî, Tefsîru’l-Kur’ân, 11.
⁸⁹ Hâc, 22/51.

⁹⁰ T653 Tirmizî, Zekât, 23; İM1838 İbn Mâce, Zekât, 26.

⁹¹ B3482 Buhârî, Enbiyâ, 54; M5852 Müslim, Selâm, 151.

⁹² Müddessir, 70/40-42.

⁹³ Müddessir, 74/43-47.

⁹⁴ M7207 Müslim, Cennet, 63.

riayet etmemek de kişinin gerek kendi varlığına gerekse toplumsal hayatı paylaştığı diğer bütün insanların haklarına hürmet göstermeyerek sınırları ihlâl etmesidir. Kalpleri olup bunlarla doğruyu anlayamayan, gözleri olup bunlarla gerçeği göremeyen, kulakları olup bunlarla hakikati işitemeyen, sonuçta cehennemi hak eden böyle kişiler hakkında⁹⁵ Yüce Allah, “Atın cehenneme, (hakka karşı) inatçı, hayrı hep engelleyen, haddi aşan şüpheci her kâfiri! Allah ile beraber, başka bir ilâh edinen o kimseyi atın şiddetli azabın içine!”⁹⁶ buyuracaktır.

Kur’ân-ı Kerîm’de inanan ve güzel amel işleyen kimselere cennet vaad edildiği gibi,⁹⁷ kâfir ve günahkâr kimselere de cehennem vaad edilmiştir.⁹⁸ Kâfir, münafık ve müşrikler cehennemde ebedî kalacaklardır; orada ölmezler ve azapları hafifletilmez. Tevbe etmeden günahkâr olarak ölen müminler ise cehennemde hataları miktarınca cezalandırılacak ve sonra oradan kurtulup cennete gireceklerdir.⁹⁹ İşlenilen çeşitli günahlar sebebiyle Müslümanların cehenneme gireceklerini bildiren hadisler, “terhîb” yani müminleri bu günahlardan sakındırma amacı taşımakta olup, ebediyen sürecek bir cezalandırma anlamı taşımamaktadır.

Nefsin arzu ve isteklerine kendini kaptırıp gününü gün ederek geçici dünya hayatını tercih etmek,¹⁰⁰ insanı, son durağı cehennem olan bir yolun yolcusu olma talihsizliğine sürükler. Zira Peygamber Efendimiz, “Cehennem, nefsin arzu ettiği şeylerle, cennet ise nefsin hoşlanmadığı şeylerle kuşatılmıştır.”¹⁰¹ buyurmuştur. O hâlde inanan insan için sabır ve sebat göstererek cennete uzanan zorlu yolda yürümekten ve nefesine hoş gelse de cehenneme sürükleyen adımlardan ısrarla kaçınmaktan başka çıkar yol yoktur.

⁹⁵ A’râf, 7/179.

⁹⁶ Kâf, 50/24-26.

⁹⁷ Kehf, 18/107-108.

⁹⁸ Kehf, 18/106; Tâ-Hâ, 20/74.

⁹⁹ M451 Müslim, İmân, 299.

¹⁰⁰ İsrâ, 17/18.

¹⁰¹ B6487 Buhârî, Rikâk, 28;

M7130 Müslim, Cennet, 1.